

Ben Gazur

50
ZLYHANÍ,
ktore' utvárali
HISTÓRIU
SVETA

ULTIMO PRESS

OBSAH

Úvod	IX
Časť I: Starovek	1
Časť II: Stredovek	51
Časť III: Moderný svet	105
Doslov	173
Podakovanie	175
Vybraná bibliografia	177

ÚVOD

O POVAHE ZLYHANIA

.....

Úspech je všade. Je to hlučný cestujúci v mestskej hromadnej doprave, ktorý jednoducho nevie, kedy má zmlknuť. Nedá sa mu uniknúť. Ak si otvoríte sociálne médiá, zaplaví vás množstvo príbehov a obrázkov, ktoré sú záznamom o každom úspechu v živote ľudí. Knihy, televízia a filmy oplývajú príbehmi ľudí, ktorí prekonávajú prekážky a nakoniec sa dostanú na vrchol. Sme spoločnosťou úspechu, v ktorej sa na neúspech, či už veľký, alebo malý, pozerá s podozrením a so strachom, akoby škvrna nešťastia mohla byť nákazlivá. Preto nastal čas, aby sme chválili neúspech.

Existuje tendencia vnímať dejiny ako nekonečný rad skvelých úspechov. Veľkolepé knihy sledujú cestu vedy od jednoduchých začiatkov až po odhalenie základných tajomstiev prírody. V medicíne sme prešli od vzývania bohov, čím sa vysvetľoval pôvod ochorení, k liečbe chorôb, ktoré boli predtým rozsudkom smrti. Každý má rád epické príbehy o vodcoch, ktorí neustále víťazili, aby dobyli rozsiahle ríše, ale v týchto samochváliacich dejinách chýba fakt, že pri formovaní ľudského príbehu mali rovnako veľkú úlohu aj neúspechy.

V priebehu dejín zohralo svoju úlohu pri formovaní nášho sveta mnoho jednotlivcov označovaných za zlyhávajúcich a väčšina

z nich patrí do niekoľkých základných kategórií. Existuje hrdinský neúspech, ktorý sa pokúsil o niečo, čo nikto predtým neurobil. Áno, zlyhali, ale inšpirovali ostatných, aby to skúsili. Potom sú tu tí, ktorí sa snažili dosiahnuť jednu vec a zlyhali tak veľmi, že nakoniec úplne nečakane dosiahli niečo iné. Sú aj iné zlyhania, keď mala niečo zmeniť politika, ale skončila s úplne nepredvídateľnými dôsledkami. Niekedy je neúspech len premárnenou príležitosťou, keď ho najmenšia chyba vytrhla z čelustí slávy.

Každý človek zažil v živote aspoň nejaký neúspech. Snažíme sa to čo najlepšie zakryť, prezentovať sa len tak, ako by sme chceli, aby nás svet videl, ale v srdci všetci vieme, že sme tak či onak zlyhali. Je pochopiteľné, že väčšina dejín má tendenciu nezaoberať sa neúspechom, pretože ľudia sa zlyhaniu vyhýbajú. Celý príbeh nášho druhu však nie je úplný, ak si nepriznáme zlyhania, ktoré nás priviedli tam, kde sme dnes.

Táto kniha, ak nereprezentuje úplné zlyhanie dosiahnutia svojho cieľa, sa zaoberá niektorými z najzávažnejších zlyhaní, ktoré sprevádzali ľudské úsilie. Uvidíme národy, ktoré povstali z popola omylu, ľudí, ktorí nedokázali rozpoznať svoju šancu na víťazstvo, a dokonca aj tých niekoľko veľkolepých zlyhaní, ktoré vytvorili dokonalé podmienky na to, aby sa zjavili nové svety objavov.

V tejto knihe možno nájdete deprimujúce zlyhania a veľa nešťastia, ale mal by v nej byť aspoň záblesk nádeje. Keď uvidíte, ako neuveriteľne niektorí ľudia všetko pokazili, pochopíte, že vždy môže byť ešte horšie.

ČASŤ I STAROVEK

BRATRANCI ČLOVEKA NEPREŽIJÚ

.....

Moderný návštevník Európy by pred šesťdesiatimi piatimi tisíckami rokov našiel znaky prosperujúcej kultúry. Spoločenstvá, ktoré tu žili, používali na výzdobu červený oker, vytvárali šperky z mušlí a kostí a využívali oheň na osvetlenie jaskýň, v ktorých tiež zanechali dôkazy svojej tvorivosti. Niektoré steny jaskýň pokrývali bodky, vlnovky a ďalšie vzory, ktoré by dnes nevyzerali nevhodne v umeleckej galérii.

Títo ľudia získavali zdroje z prostredia a využívali ich zložitým spôsobom. Spálením brezovej kôry v blízkosti plochej skaly dokázali vyškrabať živicu, ktorá sa používala na všetko možné – od výroby zbraní cez ošetrovanie kože až po dezinfekciu. Archeológovia objavili kamenné nástroje vyrobené na pozoruhodne vysokej úrovni a drevené oštepky používajúce sa aj na zrážanie koristi mnohonásobne väčšej, ako boli lovci.

Keď sa jednotlivец zranil, starali sa o neho ostatní členovia kmeňa. Jazvy po degeneratívnych ochoreniach a zahojené rany, ktoré sú stále viditeľné na kostrách, dokazujú, že aj tí, ktorí neboli schopní dlhodobo prispievať kmeňu, dostávali jedlo a pomoc od

svojich blízkych. A keď zomreli, mohli dúfať, že ich do hrobu uložia tí, ktorých po sebe zanechali.

To všetko sa môže zdať neprekvapujúce. O nič menej, ako sme očakávali od ľudí s ich sklonom vytvárať spoločnosti, prejavovať umelecký talent a využívať technológie – až na to, že pred šesťdesiatimi piatimi tisícami rokov v Európe žiadni moderní ľudia neboli. Všetky tieto objavy sa týkajú neandertálcov.

Dnes už nežijú žiadni neandertálci, pretože ich nahradili moderní ľudia – *Homo sapiens*. Ako je možné, že naši predkovia zvíťazili v boji o prežitie a neandertálci zlyhali?

Cesta k nadvláde človeka sa nám zdá hladká len preto, že sme konečným produktom miliónov rokov príbehov o prežití. Túto myšlienku ľudskej evolúcie najlepšie ilustruje obraz známy ako „Pochod pokroku“, ktorý zobrazuje postup ľudských predkov počnúc šimpanzmi a končiac sa moderným človekom kráčajúcim do budúcnosti. Žiaľ, tento obraz vytvoril u mnohých generácií študentov predstavu, že moderný človek je vrcholom evolúcie.

Naši predkovia sú len tí jedinci, ktorí žili dostatočne dlho na to, aby zanechali dostatok potomkov na pokračovanie svojich génov, ale mnohí iní také šťastie nemali. Tá cesta, ktorá zdanlivo vedie priamo k nám, mala v skutočnosti veľa nebezpečných zákrut a slepých uličiek. Dnes je v rodokmeni človeka len jedna vetva, ale vyhynuté druhy, ktoré nám boli blízko príbuzné, paleontológovia neustále objavujú.

Vedci síce diskutujú o tom, presne koľko druhov homininov existovalo v rôznych obdobiach v minulosti, ale isté je, že mnohí z nich mali obrovský evolučný potenciál. Všetci boli dobre prispôbení prostrediu, v ktorom sa vyvíjali, a po desaťtisíce rokov sa každý z nich mohol pýšiť tým, že bol dominantným homininom vo svojej oblasti. Postupne všetky vyhynuli, teda okrem našich predkov.

Homo floresiensis bol zmenšený druh hominina, ktorý obýval ostrov Flores v dnešnej Indonézii približne pred stotisíc rokmi.

S výškou len okolo metra by sa nám zdali malí, ale vďaka svojej menšej postave sa dokázali lepšie prispôbiť obmedzeným zdrojom svojho ostrovného domova. Aj napriek dramatickým

ALEXANDER NEVYMENUJE DEDIČA A SPÔSOBÍ OBČIANSKU VOJNU

.....

V roku 323 pred n. l. Alexander Veľký umieral na lôžku v Babylone, v centre ríše, ktorú vybudoval krvavým dobývaním len za niekoľko rokov. Vyrázil z Macedónska, potlačil vzbúrené grécke mestá, dostal pod svoju kontrolu Egypt, vyhnal kráľa z Perzie a viedol svoju armádu do Indie. Žiadna ríša v dejinách nepokrývala také veľké územie. Teraz, vo veku iba tridsaťdva rokov, však dobyvateľ čelil poslednej bitke – bitke, ktorú nemohol vyhrať – proti samotnej smrteľnosti.

Alexander sa v bojoch nikdy nešetril a počas svojich výprav bol viackrát ťažko ranený. Tieto zranenia ho pravdepodobne oslabili, a keď ho zasiahla choroba, ktorá mu privodila zimnicu, potenie a vyčerpanie, bolo zrejmé, že kráľovi nezostáva veľa času na život. To postavilo mužov okolo neho pred problém. Veľký kráľ potrebuje dediča, inak po jeho smrti nastane chaos, ale Alexander nemal žiadne legitímne deti. Jeho manželka Roxana bola v tom čase tehotná, ale plod nemôže nosiť korunu.

Podľa správ sa pri Alexandrovej smrteľnej posteli zhromaždili jeho najväčší priatelia a generáli a pýtali sa ho, kto by mal nastúpiť na jeho miesto. Alexander jednoducho odpovedal: „Ten najsilnejší.“ Nanešťastie, mnohí z mužov, ktorí nasledovali Alexandra až na okraj známeho sveta, sa považovali za najsilnejších... dokonca sa povrávalo, že jeden z nich urýchlil Alexandrovu smrť jedom.

Čoskoro by sa rozpútali vojny, pretože každý z nich by sa snažil získať korunu pre seba. Hoci je dnes Alexander známy najmä tým, že svoju ríšu vybudoval prostredníctvom vojen, keby žil, jeho ďalší projekt by mohol byť jedným z jeho najtrvalejších odkazov. Alexander si neželal vládnuť nad svojimi doménami ako dobyvateľ. Chcel vytvoriť zo svojich rôznorodých dobytých území jedno multietnicke a multikultúrne kráľovstvo, v ktorom by sa zjednotili kultúry východu a západu.

Symbolom jeho pokusov o to bol hromadný sobáš, ktorý uskutočnil v perzskom meste Súzach medzi svojimi hlavnými

dôstojníkmi a vznešenými perzskými ženami. Alexander využíval diplomatické sobáše na upevnenie vlastného postavenia tým, že po dobytí novej krajiny ženil svojich mužov s vysokopostavenými dámmami. Jeho manželka Roxana bola princezná zo Strednej Ázie. Zjednotenie Grécka a Perzie prostredníctvom manželských lôžok jeho mužov, a nie iba ich mečov, malo splodiť deti, ktoré by si mohli nárokovať na veľkosť oboch civilizácií.

Táto snaha o harmonizáciu sa stretla s odporom. Niektorí jeho muži sa na svojho kráľa oblečeného do východnej módy Perzskej ríše pozerali s nevôľou a boli proti vymenúvaniu Peržanov do mocenských funkcií. Alexander tiež začal používať formy a rituály, ktoré jeho noví poddaní poznali, aby si zabezpečil ich oddanosť. Najzápalnejším z nich bola proskynéza, pri ktorej si ľudia pri priblížení sa ku kráľovi ľahli na zem a pobožkali ju. V gréckej a macedónskej kultúre sa to robilo len pred obrazmi bohov, ale v Perzii to bolo štandardné poníženie, keď sa ľudia predstavovali kráľovi.

Alexander skutočne potreboval čas, pretože ľudia majú tendenciu brániť sa zmenám, ak sú im nanútené príliš rýchlo. Pre Grékov a Macedóncov, ktorí si ctili ideál slobody a dlho sa vysmievali Peržanom ako vyčáčkánym a barbarským, sa spojenie ich civilizácií muselo uskutočniť jemne. Alexander sa so všetkým, čo robil, ponáhlal – najväčšiu ríšu na svete si človek nedobyje len tak. Potreboval čas, aby naplnil svoje nádeje na zjednotenie ríše, ale tento čas však už nemal, lebo naposledy vydýchol.

Tí istí muži, ktorí boli v mladosti Alexandrovými najbližšími priateľmi a sprevádzali ho na výpravách, sa po jeho smrti stali hašterivými rivalmi, pripravení roztrhať jeho ríšu, aby si uchmatli svoj vlastný kúsok. Nikto z nich nemal rovnaké sny ako Alexander o vytvorení novej ríše, v ktorej by všetci, či už Gréci, Peržania, alebo Indovia, boli rovnocennými členmi.

Alexandrovi nástupcovia, známi ako diadochovia, sa vzdali cudzích manželiek, ktoré im Alexander vnútil. Jediné, o čom snívajú, bola moc. Každý z nich sa snažil nárokovať si legitímnu vládu nad časťou Alexandrových vybojovaných území. Kraterus sa ponáhlal do Macedónska, aby získal kontrolu nad zvyškom

ČASŤ II

STREDOVEK

SEVERANIA OPÚŠŤAJÚ SEVERNÚ AMERIKU

.....

Islandské ságy, ktoré vznikli pravdepodobne v trinástom a štrnástom storočí, predstavujú jedno z najvzrušujúcejších diel svetovej literatúry. Sú v nich zaznamenané rodinné dejiny severanov, ktorí sa usadili na Islande, a oplývajú hrdinami, zloduchmi, listivými trikmi a epickými bitkami. Ságy sú zaľudnené postavami, ktoré vystupujú pod menami ako „Lomilebkáč Thorfinn“ a „Prdoš Eystein“.

Dobrodružstvá zaznamenané v ságach sa môžu zdať prehnané, ale vedci sa zhodujú, že ponúkajú pohľad na severskú spoločnosť a históriu v rokoch pred prijatím kresťanstva. Mnohé z toho, čo nachádzame v týchto ságach, sa nedá nikde overiť, ale niektoré skutočnosti sa potvrdili archeologickými nálezmi.

Ságy o Erikovi Červenom a Grónčanoch nám rozprávajú zvláštny príbeh o tom, ako severania začali obývať alebo aspoň navštevovať severoamerický kontinent niekoľko storočí pred tým, ako Kolumbus preplával Atlantik. Začína sa, ako mnohé ságy, kolobehom krviprelievania a pomsty. Erikových otrokov zabili po tom, čo spôsobili zosuv pôdy, ktorý spustošil susednú farmu na Islande, čo vyvolalo sériu vražd a odplaty, ktoré sa skončili útekem Erika na

novú pevninu na severozápade, o ktorej počul zvesti. Erik našiel nehostinnú krajinu plnú ľadu a skál, ale aby povzbudil ostatných, aby sa pridali k jeho novej kolónii, ju pomenoval Grónsko, čo naznačovalo, že oplývala plodnosťou.

Severnú Ameriku zrejme ako prví objavili severania z Grónska, hoci existujú dve odlišné správy. V oboch sa to pripisuje zlyhaniu lode, ktorá nedokázala udržať kurz ku grónskym kolóniám. V jednej verzii to bol Šťastlivec Leif, ktorého búrka zviedla na scesť a narazil na krajinu plnú obilia, viniča a stromov. Sága o Grónčanoch pripisuje objavenie Grónska Bjarnimu Herjolfssonovi, ktorý sa plavil do Grónska, keď sa stratil v hmle. Keď sa hmla zdvihla, zbadal bohaté a zelené výhľady, ale napriek Erikovej propagande vedel, že toto nie je Grónsko, a tak odplával preč, aby ostatným povedal o svojom objave.

Kolonisti sa potom údajne vydali osídliť tieto záhadné, ale lákavé nové brehy, ktoré museli predstavovať lepšiu perspektívu, než boli drsné ľadové zimy Grónska. Ságy sú plné zvláštnych udalostí, duchov a božských činov. Kolonisti čelia nebezpečenstvu v podobe jedovatého veľrybieho mäsa a rozbúreného mora, ale objavujú aj bohatstvo prírodných zdrojov. Ostrovy napájajú čerstvé potoky, sú tu hniezdiská plné krotkých vtákov, kde ich vajíčka pokrývajú koberce zeme, a všade sa dá nazbierať sladké hrozno. Na počesť viniča pomenovali nové územie Vinland.

Severskí cestovatelia však čelili vnútorným aj vonkajším hrozbám. To, že opustili Starý svet, neznamenal, že za sebou nechali aj starú rivalitu. Spory sa roztočili a viedli k násiliu. Keď sa Freydís počas jednej výpravy pohádal s dvojicou bratov, podnietil vlastných mužov, aby ich a ich strážcov zabili. Keď jej prívrženci odmietli zabíť prítomné ženy, Freydís sama vzala sekeru a zabila ich.

Azda najzaujímavejším aspektom ság je antropologický pohľad, ktorý poskytujú na pôvodných obyvateľov Severnej Ameriky v tomto období. V severských príbehoch sa miestni obyvatelia nazývajú Skrælingovia a prvý kontakt medzi nimi a Európanmi nie je pokojný. Pri prvom stretnutí osem pôvodných obyvateľov Ameriky zabili. V tú noc sa objavilo nespočetné množstvo skrýš so

Skrælingmi a došlo k útoku na tábor severanov. Jedného z vodcov Nórov prebodli šípom a na následky zranení zomrel. Hoci sa medzi severanmi a domorodcami nakoniec rozbehol obchod, mier vždy ohrozovali nedorozumenia. Rozzúrený býk vystrašil domorodých obchodníkov a vyvolal bitku, v ktorej zomrelo mnoho ľudí.

Ságy sa končia návratom severských osadníkov do Grónska po rôzne dlhom pobyte v Severnej Amerike. Zimy boli na severných miestach, ktoré navštívili, stále tvrdé a ľudia často umierali od hladu alebo chorôb. Najdlhšie existujúca severská kolónia v Severnej Amerike prežila len tri roky, kým sa osadníci vrátili do svojich pôvodných domovov. Po týchto neúspešných pokusoch o kolonizáciu sa severania o pobyt v Severnej Amerike už nikdy nepokúšali.

Hoci tieto ságy historici dobre poznali, len málokto bral príbehy o severských osadách v Severnej Amerike vážne. Možno boli len ďalším výmyslom, vzhľadom na to, že ságy obdivujú poslucháči jednonohých humanoidov a iných fantastických prvkov. Helge a Anne Stine Ingstadovci však boli presvedčení, že ságy obsahujú aj kúsok reality. V roku 1960 pátrali na kanadskom ostrove Newfoundland po dôkazoch o severskom osídlení a v L'Anse aux Meadows ich našli.

Vykopali ruiny, ktoré pripomínali farmy v Grónsku, a zo zeme vytryskli nesporné dôkazy o severskom osídlení vrátane šperkov, spriadacích nástrojov a železných klinec. Datovanie určilo výstavbu tunajších budov približne do roku 1021. Väčšina historikov sa zhoduje v tom, že L'Anse aux Meadows slúžil ako základňa pre Nórov, čo im umožnilo preskúmať severoamerický kontinent ďalej na juh.

Od tohto objavu si ľudia kladú otázku, ako a prečo severania neexpandovali do Severnej Ameriky. Niektorí dokonca snívajú o svete, ktorý by sa mohol rozprestierať na celej zemeguli. Neúspech severských kolónií bol však takmer istý od chvíle, keď narazili na Nový svet.

Severania sa skutočne rozšírili po veľkej časti Európy a pozdĺž riek hlboko do Ruska. Obchodovali a podnikali nájazdy široko-ďaleko, pričom využívali svoje skvele skonštruované lode

a navigačné schopnosti. Ale pravdepodobne to bol práve obchod, ktorý zahubil severské kolónie. Hoci našli drevo a potraviny, kolónie neboli krajinou mlieka a medu, ako sa to opisuje v ságach. Opakovane ich postihol hladomor a museli pravidelne dovážať mnohé hospodárske zvieratá, na ktoré sa spoliehali.

Vzdialenosť do Severnej Ameriky, dokonca aj so zastávkami na Islande a v Grónsku, spôsobovala, že obchod medzi novými kolóniami a Európou bol nákladný a zložitý. Čo mohli kolónie ponúknuť starému svetu, aby sa im oplátilo udržať si tam prítomnosť? Nebolo tam žiadne zlato ani železo, ktoré by sa dalo ľahko vyťažiť. Grónsko zostalo obývané severskými obyvateľmi len dovtedy, kým bol v Európe dopyt po mrožej slonovine, ktorú lovili. Len čo sa zmenil vkus a slonovina prestala byť cenná, Grónsko opustili. Kolónie v Severnej Amerike nemali čo ponúknuť a vyžadovali si veľkú podporu.

SCESTOVANÉ ŽENY

Ságy vykresľujú živý obraz severských žien, ktoré sa pridávajú k svojim mužom na cestách na západ. Jednu z výprav viedli Gudrid a jej manžel Thorfinn Karlsefni. Gudrid tam porodila syna, prvého Európana narodeného v Amerike, ktorého pomenovali Snorri. Po návrate na Island Gudrid konvertovala na kresťanstvo a vydala sa na púť do Ríma, čím sa stala jednou z najodvážnejších cestovateľiek svojho veku.

Okrem toho na území, ktoré chceli severania kolonizovať, žili pôvodní obyvatelia. Hoci im chýbali železné zbrane, v Severnej Amerike ich bolo oveľa viac ako všetkých severanov dokopy. Severania

Midgleyho nemožno obviňovať len zo škôd, ktoré jeho vynálezy vo svete napáchali. Na spoločnosti boli vyvíjané obrovské finančné tlaky, aby tieto výrobky používali, ak chceli zostať na trhu. Podniky by tiež vyvíjali tlak na zákonodarcov, aby zastavili zavádzanie regulácie, ktorá mohla postupne ukončiť používanie olova v palivách a freónov o desaťročia skôr, ako sa to stalo. Aj keď sa uznala úloha iných, historici stále došli k záveru, že vynálezy Thomasa Midgleyho ml. poškodili životné prostredie najviac.

Keď Thomas v roku 1944 zomrel, nič z toho nebolo jasné, takže vynálezca mohol byť v posledných chvíľach svojho života spokojný. Bol tu však jeden posledný Midgleyho vynález, ktorý mal pre neho samotného fatálne následky.

V roku 1940 ho postihla detská obrna, ktorá ho pripravila o nohy. Nikdy nezúfal a svoju plodnú myseľ zameral na vytvorenie systému drôtov a kladiek pripojených k postroju, ktorý by mu umožnil vstať z postele bez pomoci. V roku 1944 našli Midgleyho mŕtveho na následky uškrtienia, keď sa do neho zrejme zamotal.

STANISLAV PETROV NEDODRŽÍ PROTOKOL A ZACHRÁNI SVET

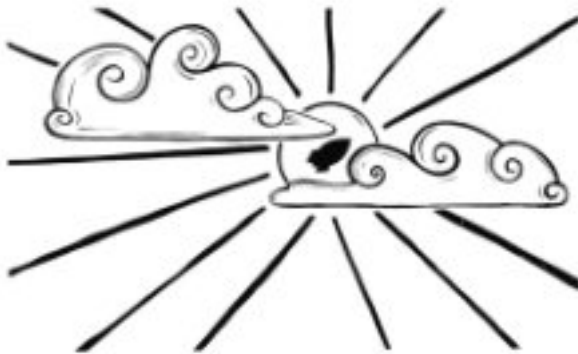
.....

Jadrové zbrane sú najdesivejšími nástrojmi, aké kedy ľudstvo vytvorilo v dlhej histórii objavovania stále sofistikovanejších metód zabíjania iných ľudí. Využitím sily atómového štiepenia a neskôr jadrovej syntézy dokážu atómové bomby v okamihu uvoľniť obrovské množstvo energie.

Ich krutosť je takmer nepredstaviteľná. Je pomerne ľahké predstaviť si škody, ktoré by spôsobila jedna tona TNT, keby vybuchla, a je to dosť katastrofálne. Výťažnosť jadrových zbraní sa meria v kilotonách, čo zodpovedá tisícom ton TNT, alebo v megatonách, čo zodpovedá miliónom ton TNT. Celá táto výbušná sila sa nachádza v bombe, ktorá nie je oveľa väčšia ako chladnička.

Prvé atómové zbrane použité vo vojne zhodili Spojené štáty americké na japonské mestá Hirošima a Nagasaki na konci druhej svetovej vojny. Správy o zhodení bomby na Hirošimu odhalili nebezpečenstvo jadrovej vojny. Tí, ktorí prežili, videli jasný záblesk, po ktorom nasledovala tlaková vlna, ktorá zničila domy a pochovala mnohých ľudí. Potom prišli plamene, ktoré sa vznietili v dôsledku intenzívneho tepla výbuchu. Svedkovia videli celé mesto v plameňoch a zničenie 90 % budov. V jedinom okamihu zahynulo okolo osemdesiat tisíc ľudí a na tých, ktorí boli vystavení výbuchu, ale prežili, sa čoskoro prejavili desivé účinky choroby z ožiarenia, a to všetko spôsobila bomba, ktorá sa dnes považuje za relatívne malú atómovú bombu s hmotnosťou šesťnásť kiloton.

V rokoch po skončení druhej svetovej vojny sa medzi západnými krajinami a Sovietskym zväzom rozvinula studená vojna. Medzi blokmi sa začali preteky v zbrojení, v rámci ktorých sa vyrábalo stále viac silnejších atómových bômb. Koncom osemdesiatych rokov 20. storočia bolo pripravených viac ako šesťdesiat tisíc jadrových zbraní, z ktorých väčšina bola mnohonásobne silnejšia ako bomby zhodené na Hirošimu a Nagasaki.

Hlavnou filozofiou tohto budovania atómových zásob bolo, že takýto počet bômb bude pôsobiť odstrašujúco, aby ich niektorá zo

strán skutočne použila. Nepokojný mier, všeobecne známy ako vzájomne zaručené zničenie (MAD), sa udržiaval na základe strachu, že nikto neprežije, ak na seba jadrové mocnosti zaútočia. Jadrovú vojnu nebolo možné vyhrať. Ak by nad centrom Londýna, New Yorku alebo Moskvy vybuchla čo i len jedna megatonová bomba, mestá by boli zničené. Vo vzdialenosti 30 km od výbuchu by záblesk tepla spálil všetky biologické tkanivá a zapálil všetko, čo by mohlo horieť.

ZLOMENÉ ŠÍPKY

História jadrových zbraní je plná prípadov, keď pre chybné spravodajské informácie takmer došlo k odpáleniu bomby. Príležitostne sa jadrové zbrane stratili alebo sa stali účastníkmi nehôd, ktoré Spojené štáty označujú ako scenáre „zlomených šípov“. Keď sa v roku 1966 nad španielskym Palomaresom zrazili dve americké lietadlá, boli zhodené štyri bomby. Dve zo zbraní po dopade na zem odpálili konvenčné výbušniny použité na spustenie väčších jadrových výbuchov, ale nedošlo k ich úplnej detonácii.

Svet desaťročia balansoval na pokraji jadrového holokaustu a niekoľkokrát sa priblížil k úplnému zničeniu. Ak by niekedy došlo k jadrovému útoku, vedúci predstavitelia by mali pravdepodobne len niekoľko minút na rozhodnutie, ako podniknúť odvetné kroky. Chybné zistenie odpálenia takmer odsúdilo ľudstvo na zánik už viackrát. V roku 1960 svetlo mesiaca oklamalo americké radarové stanice, aby sa domnievali, že ZSSR útočí. Slnéčné erupcie a dokonca aj krdle husí tiež takmer spôsobili jadrovú vojnu v dôsledku nesprávnej identifikácie ako prilietajúce rakety. Napriek týmto

takmer neúspešným pokusom zostali štáty v stave vysokej pohotovosti a rakety mali pripravené na odpálenie. Museli byť vždy prichytné na odvetný útok, pretože ak by niekedy zmeškali blížiaci sa skutočný útok, nežili by dosť dlho na to, aby to mohli ľutovať.

Sovietske raketové veliteľstvo dostalo právomoc odpáliť svoje zbrane pri zistení amerického útoku, pretože medzi spozorovaním útoku a jeho odvrátením bol krátky čas. Bolo to v skorých ranných hodinách 26. septembra 1983, keď ruský satelit odovzdal informáciu o detekcii jednej americkej rakety vypálenej na sovietske územie. Stanislav Petrov bol v tú noc zodpovedný za informovanie svojich nadriadených, ak by sa objavilo nejaké varovanie pred útokom.

Petrov sa ocitol pred obrazovkou počítača a húkajúcou sirénou, ktorá oznamovala, že Sovietsky zväz je napadnutý. Rozkaz znel jasne – odovzdať správu nadriadenému v hierarchii velenia. Nikto by nepochybnil potrebu Sovietov odpáliť vlastné zbrane. Napriek tomu Petrov zaváhal. Rozhodol sa zamyslieť sa nad tým, čo mu počítač hovoril. Aj keď systém zaznamenal ďalšie štyri odpaly, zvažoval, čo má robiť. Bolo pravdepodobné, že ak sa Spojené štáty rozhodnú konečne začať jadrovú vojnu so Sovietmi, pošlú malú hŕstku bômb, keď ich majú k dispozícii tisíce?

Namiesto toho, aby Petrov niekomu oznámil, že sa chystá útok, zatelefonoval svojim nadriadeným a oznámil, že v systéme došlo k poruche. Tento telefonát má možno najväčší význam v celej histórii, pretože pravdepodobne zachránil miliardy životov. Až o dvadsať minút neskôr, keď už nehlásili žiadne detonácie, si Petrov mohol byť istý, že sa rozhodol správne.

Neskôr sa potvrdilo, že to, čo satelit považoval za varovný signál vypustenia rakiet nepriateľa, bol v skutočnosti odlesk slnečného svetla od vrcholkov niektorých mrakov.

Celé ľudstvo musí byť vďačné, že Petrov nedodrжал protokol. Takmer každý iný dôstojník v službe by sa v tú noc riadil stanovenými príkazmi, čo by nevyhnutne viedlo k úplnému zničeniu západných spojencov a Sovietskeho zväzu.

ZLYHANIE V KOMUNIKÁCII SPÔSOBILO PÁD BERLÍNSKEHO MÚRU

.....

Keď Winston Churchill po druhej svetovej vojne hovoril o železnej opone, ktorá sa spustila cez Európu, hovoril o ideologickom rozdelení medzi sovietskou a západnou sférou vplyvu. Ako sa studená vojna prehľbovala, opona stvrdla do pevnej bariéry, ktorá výrazne obmedzovala pohyb medzi týmito dvoma svetmi. Nikde nebolo toto rozdelenie také očividné ako v Berlíne.

Po porážke nacistického Nemecka prideliť jednotlivým spojeneckým štátom rôzne regióny krajiny. Sovietskemu zväzu pripadla východná časť Nemecka, v ktorej sa nachádzal Berlín, ale namiesto toho, aby úplná kontrola nad mestom pripadla Rusom, samotný Berlín rozdelili na sovietsku, americkú, britskú a francúzsku časť.

V 50. rokoch minulého storočia považoval Josif Vissarionovič Stalin relatívne voľné prechody medzi východnou a západnou zónou Nemecka za bezpečnostnú hrozbu. Obával sa vstupu západných špiónov a sabotérov, ako aj prebehnutí Sovietov na Západ. Preto postavili prísne stráženú hranicu, ktorá rozdeľovala Nemecko na polovicu. Západný Berlín tak zostal pod kontrolou Západu ako výspa kapitalizmu v Sovietskom zväze. Východní Nemci, ktorí chceli uniknúť sovietskemu režimu, mohli cestovať do Západného Berlína a odtiaľ do Západného Nemecka. Na túto cestu za slobodou sa vydali milióny ľudí.

Napätie okolo berlínskej anomálie pretrvávalo až do roku 1961, keď Nikita Chruščov nariadil uzavrieť hranice medzi Východným a Západným Berlínom. V deň, ktorý si história pamätá ako Barb Wire Sunday (Nedeľa ostnatého drôtu), vojská obklúčili územie dlhé 150 km pri západných oblastiach a začali stavať barikády. Cesty rozryli, aby sa zabránilo prejazdu vozidiel. Keď sa zistilo, čo sa deje, státisíce Berlínčanov vyšli do ulíc, aby boli svedkami udalostí. Vytvárala sa bariéra, ktorá na desaťročia rozdelila rodiny na rôznych stranách hranice.

Niekoľko Východoberlínčanov sa odvážne pokúsilo dostať na Západ. Tým, ktorým sa to nepodarilo, hrozilo v lepšom prípade zatknutie, v horšom prípade ich mohlo zabiť krupobitie guľiek. Niekoľkí ľudia žijúci v budovách s výhľadom na hranicu riskovali skok z okna a pokúsili sa pristáť na západnej strane. Olga Segler mala v čase výstavby bariéry osemdesiat rokov a ocitla sa odrezaná od svojej dcéry v Západnom Berlíne. S obdivuhodnou odvahou sa vrhla z okna na Bernauer StraÙe, aby pristála v sieti pripravenej na jej zachytenie, ale namiesto bezpečia utrpela smrteľné zranenie. Rovnaký osud postihol aj niekoľko jej susedov, ktorí skočili za slobodou.

V priebehu nasledujúcich rokov hranicu z ostnatého drôtu nahradili čoraz bezpečnejšími zábranami vrátane železobetónových, ktoré mali zabrániť akémukoľvek narušeniu. Na odradenie od pokusov o prekročenie boli na múre alarmy, miestami bol obkolesený priekopami a dobre osvetlený. V rokoch 1961 až 1989 sa tisíce ľudí pokúsili o útek na Západ, ale mnohí našli len skorú smrť z rúk strážcov, ktorých za ochranu hranice odmeňovali smrtiacou silou.

Existuje príliš veľa srdcervúcich príbehov, ktoré sa odohrali v tieni Berlínskeho múru, aby sme ich mohli opísať, ale jeden z nich

dokazuje, ako zúfalo sa ľudia snažili dostať na Západ. V roku 1973 sa dvojica mladých rodičov rozhodla utiecť so svojim osemnásťmesačným synom Holgerom. Ukryli sa v zadnej časti nákladného auta smerujúceho do Západného Berlína, ale nákladné auto dlho zdržiavali na kontrolnom stanovišti. Keď Holger začal plakať, matka položila dieťaťu ruku na ústa, aby ho utíšila. Bohužiaľ, Holger trpel infekciou, pre ktorú nemohol dýchať nosom. Keď kamión dorazil do cieľa, matka dieťaťa sa zmožila už len na jediné – záchranárom podala jeho bezvládne telo.

MÚROVÉ ĎATLE

Po otvorení Berlínskeho múru si nahnevaní Berlínčania vybíjali zlosť na stavbe, ktorá tak dlho ovládala ich životy. Vyliezli na múr a použili všetky nástroje, ktoré našli, aby ho začali trhať na kusy. Ich vášnivé rozbíjanie viedlo k tomu, že ich začali prezývať „mauerspechte“ – múrové ďatle.

Koncom 80. rokov sovietsky vládny systém škrípal a čoraz viac sa zdalo, že zlyhá. V novembri 1989 sa vo Východnom Berlíne konali obrovské verejné demonštrácie, ktoré požadovali odstúpenie vlády a liberalizáciu jej politiky. Do ulíc vyšlo asi milión ľudí. V snahe potlačiť nespokojnosť verejnosti sa rozhodlo, že spôsob získania povolenia na prechod do Západného Berlína bude jednoduchší. Na 9. novembra zvolali tlačovú konferenciu, na ktorej to oznámil popredný funkcionár vládnuccich komunistov Günter Schabowski. Chvíľu pred tým, ako vystúpil na pódium, mu odovzdali nótu, ktorá mala objasniť stanovisko východonemeckých orgánov.

Schabowski nebol oboznámený s obsahom všetkých diskusií, ktoré prebiehali na najvyšších vládnych úrovniach o tejto politike, a preto nebol schopný odpovedať na otázky novinárov. Podľa plánu mala táto

politika vstúpiť do platnosti nasledujúci deň, ale na otázku, kedy môžu ľudia očakávať, že zmena cestovných povolení vstúpi do platnosti, Schabowski jednoducho povedal, že pokiaľ vie, je to okamžite. Jeho neschopnosť informovať o skutočných zámeroch východonemeckej vlády pomaly zmierniť obmedzenia, a nie ich úplne zrušiť, dodala demonštrantom odvalu, ktorú potrebovali na pochod k múru.

Tisíce odhodlaných Východoberlínčanov sa tlačili pri ozbrojených kontrolných stanovištiach, ktoré kontrolovali prechod cez múr, a kričali, aby ich cezeň pustili. Schabowski predsa povedal, že môžu prejsť. Stráže sa ocitli proti presile a nemohli sa spojiť s nadriadenými, ktorí by im dali pokyny, a nikto nechcel strieľať do davu bez oprávnenia. Patová situácia sa skončila, keď jeden z veliteľov priechodu otvoril závory. Ľudia prúdili do Západného Berlína, aby po prvýkrát po rokoch videli priateľov a príbuzných. Koniec temnej etapy studenej vojny nastal pre zmätok a nedorozumenia.